

Огляд морської галузі України

ДП «Укрпромзовнішекспертиза»

Київ 2021

- **Метою дослідження** є огляд 4 ключових секторів національної морської галузі (проектування суден; суднобудування і судноремонт; судноплавство; морські і річкові порти) в 2010-2019 рр. та оцінка наявності передумов для формування секторальних (галузевих) кластерів і міжсекторального морського кластеру в Україні

Підходи дослідження:

- Обсяги виручки за сегментами наводяться в доларах США, адже впродовж аналізованого періоду відбулась значна девальвація національної валюти
- З огляду на законодавчі вимоги щодо збереження комерційної таємниці, обсяги виручки в розрізі компаній надаються в діапазонах: до 1 млн. дол. США; 1-5 млн. дол. США; 5-10 млн. дол. США, 10-15 млн. дол. США; понад 15 млн. дол. США
- За межами дослідження залишились: військовий флот України та плавзасоби, що безпосередньо не впливають на вантажні та пасажирські перевезення (наукові, розважальні, стоянкові судна тощо)

Протягом 2010-2019 рр. морська галузь втрачала доходи і працюючих

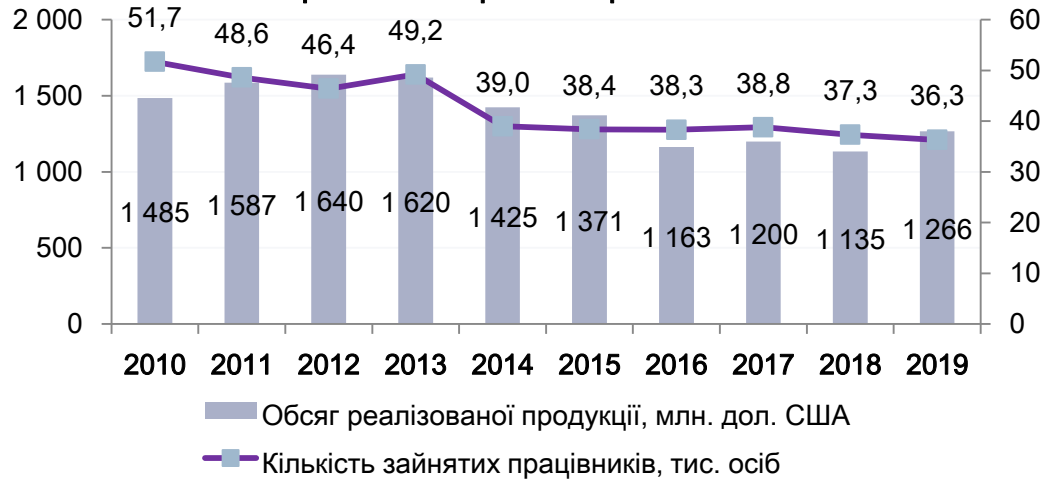
- Протягом 2010-2019 рр. обсяг доходів досліджуваних секторів морської галузі зменшився на ~22%, а кількість працюючих скоротилася майже вдвічі
- В структурі доходів збільшилася питома вага морських і річкових портів (з 75% до 82%), за рахунок скорочення часток інших досліджуваних секторів

Сектор: морські та річкові порти

Протягом 2010-2019 рр. виручка морських і річкових портів знизилася, через здешевлення вартості послуг із перевалки вантажів

Динаміка доходів та зайнятості в морських та річкових портах і терміналах

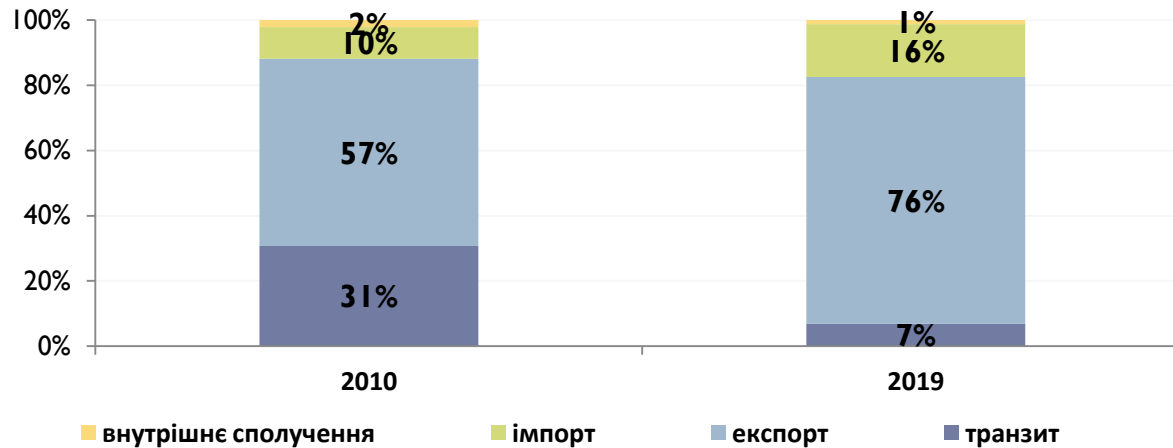
Динаміка перевалки вантажів в портах України

- Протягом 2010-2019 рр. доходи морських і річкових портів скоротилися на 15%, на фоні збільшення обсягів перевалки в морських портах на 11%, в річкових – на 96%.
- Кількість працюючих в морських і річкових портах скоротилася на 42%
- Середня ціна перевалки в портах 1 тонни вантажів знизилася на 36%, через збільшення частки низько-маржинальних вантажів (руда, зерно) і посилення конкуренції між портами за вантажну базу

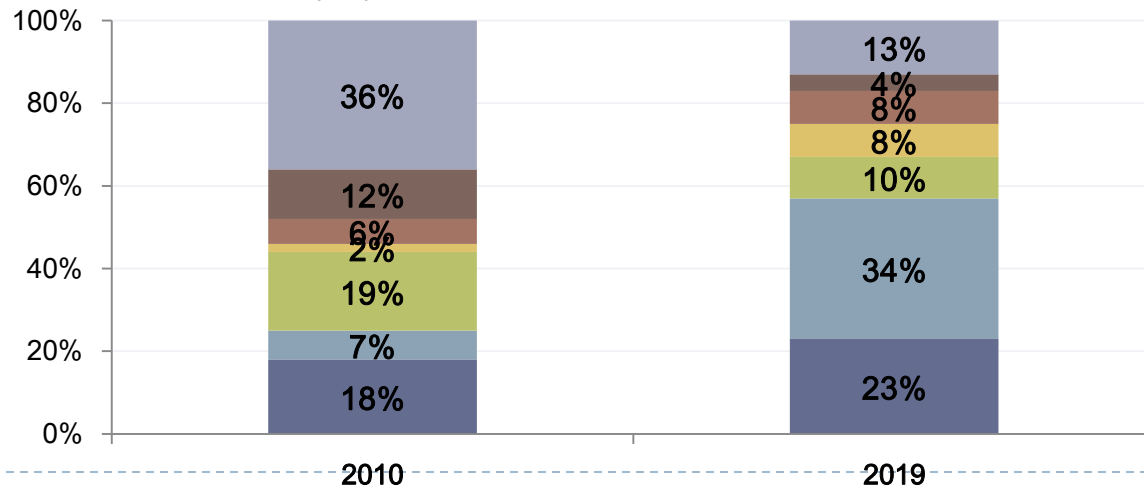
Структура перевалки вантажів в морських портах змінилася на користь низькомаржинальних вантажів - руди і зерна

Структура перевалки вантажів в морських портах за напрямками

➤ Українські морські порти протягом 2010-2019 рр. втратили 22 млн. тонн/рік транзитних вантажів із Росії, що було компенсовано збільшенням перевалки експортних (+59 млн. тонн/рік) та імпортних (+15 млн. тонн/рік) вантажів

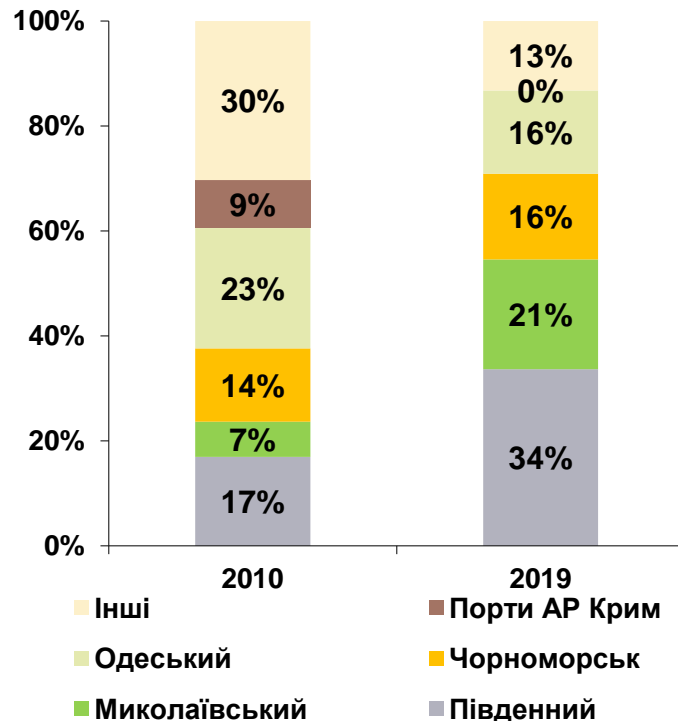
Товарна структура перевалки вантажів в морських портах

➤ В експорті основний приріст обсягів перевалки забезпечили зерно (+45 млн. тонн/рік) і залізна руда (+10 млн. тонн/рік), в імпорті – вугілля (+6 млн. тонн/рік) і рудна сировина (+5 млн. тонн/рік)

Протягом 2010-2019 рр. збільшилася концентрація вантажопотоків у портах Великої Одеси і Миколаєва

Структура перевалки вантажів в морських портах

Основні клієнти морських портів України

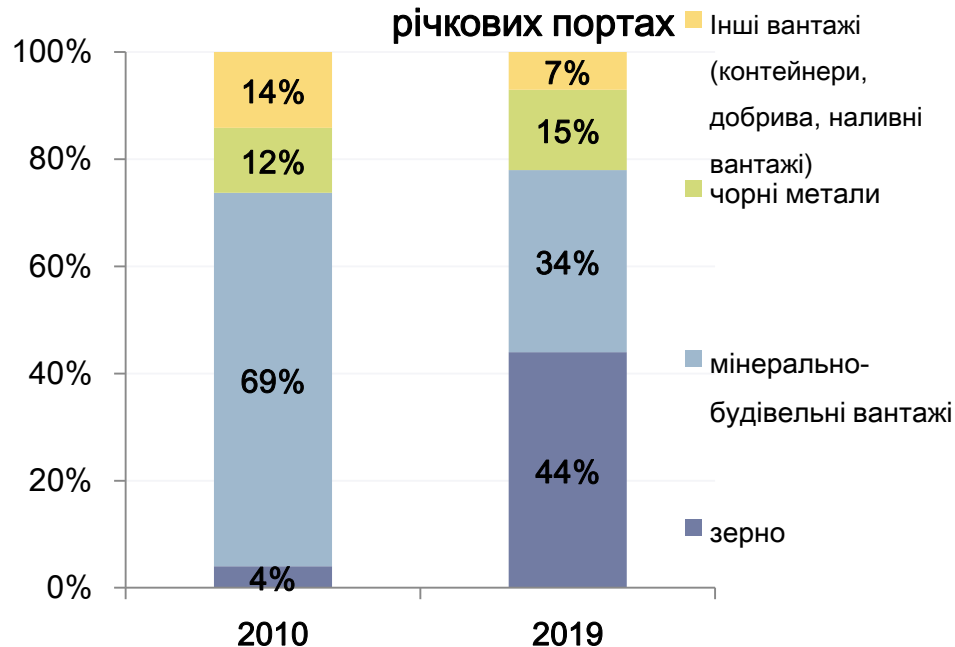
Тип вантажу	Обсяг перевалки в 2019 р., млн. тонн	Основні клієнти
Зернові	53,9	українські (Кернел , Нібулон, МХП) та міжнародні (Cofco Agri, Cargill, ADM, Bunge, Louis Dreyfus, Glencore, тощо) зернотрейдери
Руда	37,3	Метінвест Холдинг та Ferrexpo
Чорні метали	15,3	Метінвест Холдинг, Арселор Міттал Кривий Ріг, ДМК
Вугілля	6,7	Метінвест Холдинг, ДТЕК, ПАТ «Центренерго»
Олія	5,8	Кернел, МХП, Cargill Україна, Bunge Україна
Олійні культури	6,5	українські та міжнародні зернотрейдери (ADM, Cargill, Glencore, Нібулон, Cofco Agri, тощо)
Каолінові та інші глини	4,3	ТОВ "Українська Каолінова Компанія", ПрАТ "Глуховецький гірничо-збагачувальний каоліновий комбінат" , ТОВ "АКВ Українське каолінове товариство"

➤ Втрата кримських портів (через російську анексію Криму в 2014 році) була компенсована переорієнтацією вантажопотоків на порти материкової України, насамперед Миколаєва і Великої Одеси (Південний, Одеса, Чорноморськ)

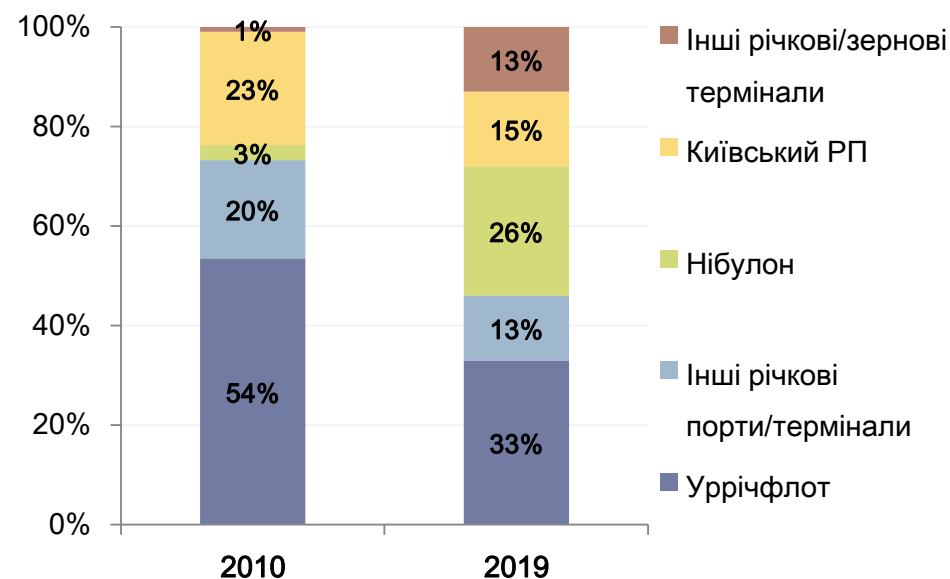
В річкових портах збільшилася частка зерна і чорних металів, компанія “Укррічфлот” втрачає позиції

Товарна структура перевалки вантажів в

річкових портах

Структура перевалки в річкових портах і терміналах в розрізі портів операторів

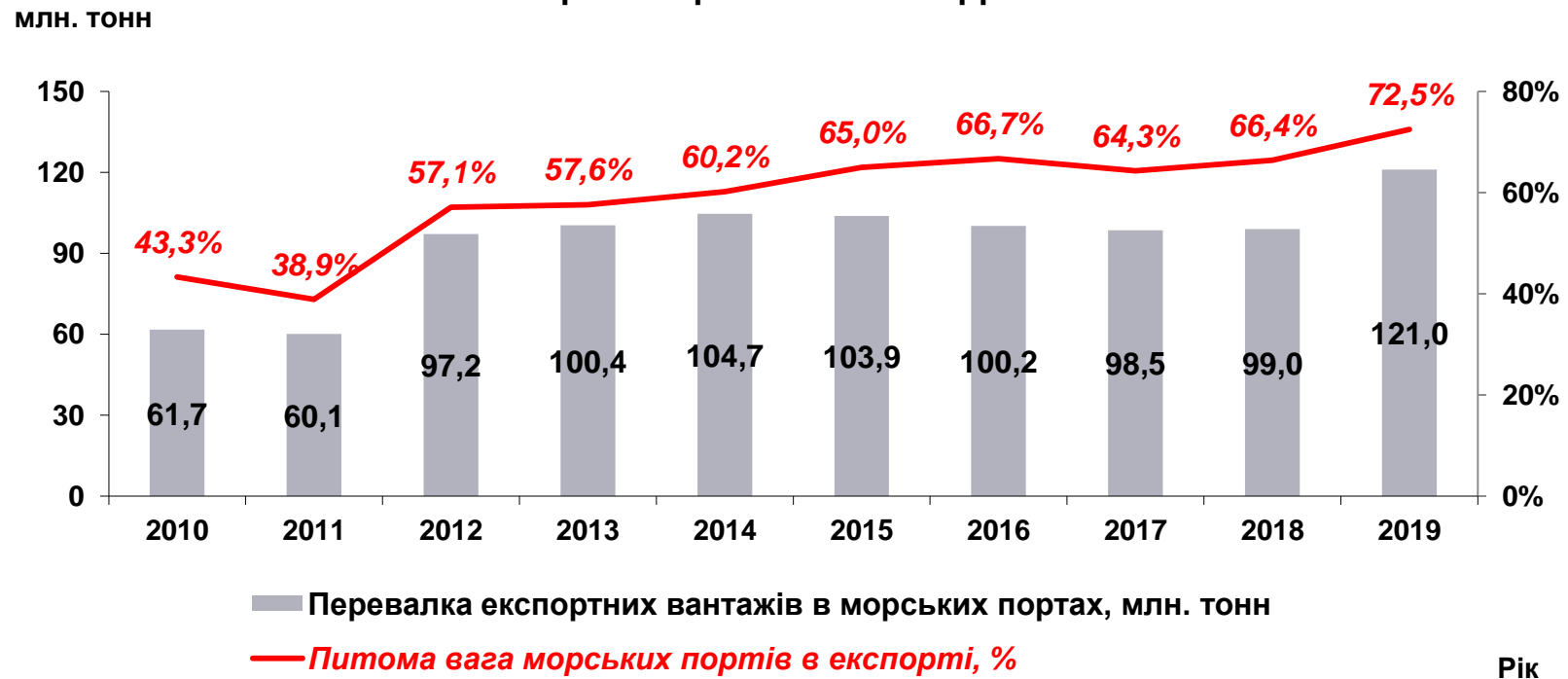

- Протягом 2010-2019 рр. в річкових портах основний приріст перевалки забезпечило зерно (+5,4 млн. тонн/рік), що відвантажується в напрямку морських портів, включаючи перевантаження на рейді
- В структурі перевалки в розрізі компаній зросла питома вага зернових терміналів Нібулону та інших гравців (з 3% в 2010 році до 39% в 2019 році), з одночасним зниженням частки найбільшого річкового оператора компанії “Укррічфлот” (з 54% до 33%).

Сектор морських і річкових портів займає вагоме місце в економіці України, забезпечуючи відправлення 72,5% експорту товарів

Питома вага сектору перевалки вантажів в портах в українському експорті товарів в 2010-2019 рр.

Сектор перевалки вантажів в морських і річкових портах України в Україні формує 6-7% всієї виручки у транспорті, і в ньому зайнято ~4% від загальної кількості працівників транспорту України

Перспективи та можливості розвитку морських та річкових портів...

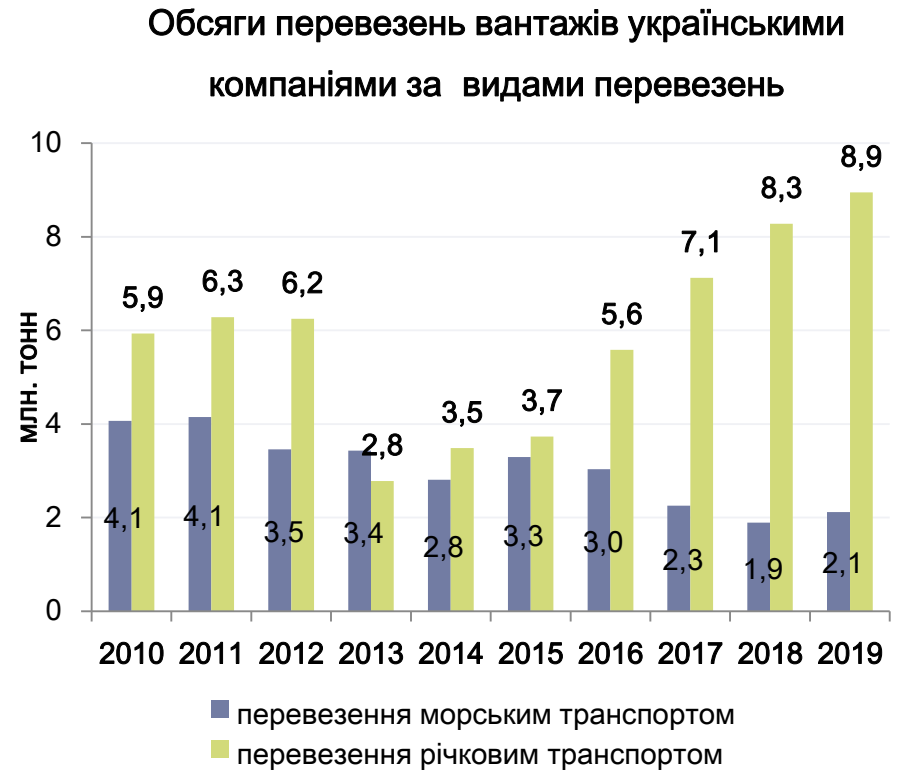
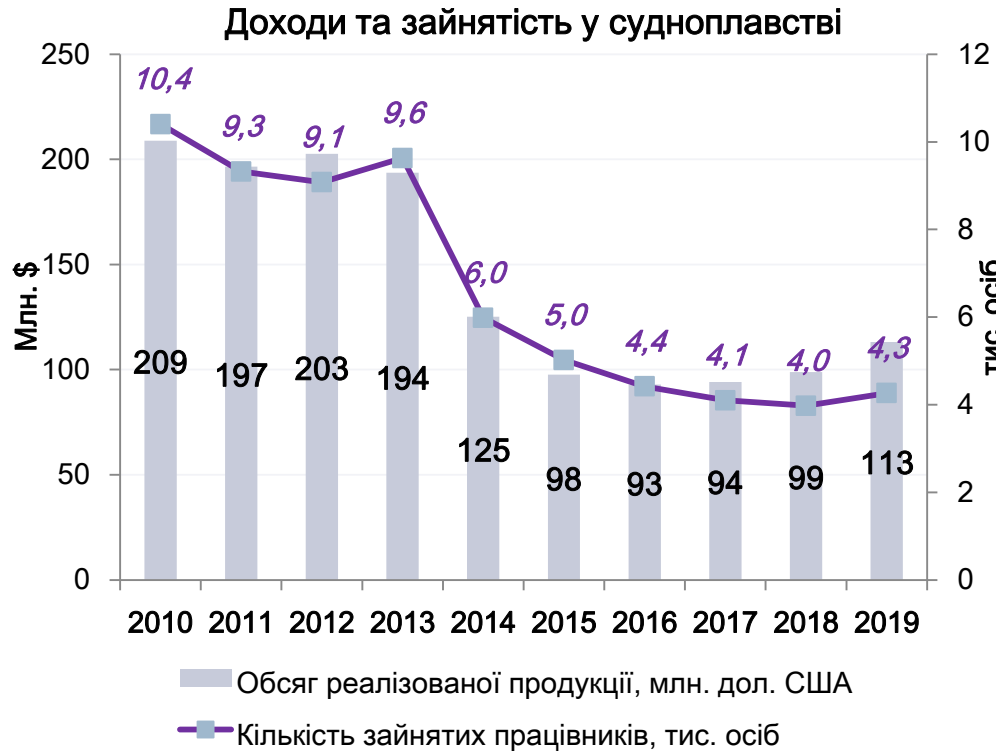

- Українська економіка протягом останніх років генерує зростаючі обсяги вантажів для перевалки в українських морських та річкових портах (сумарно із 150 млн. тонн в 2010 р. до 177 млн. тонн в 2019 р.), в основному в експортно-імпортному сполученні
- Ключовими проблемами українських портів є зношена портова інфраструктура, низька пропускна здатність залізничних припортових станцій, дефіцит спеціалізованих терміналів і малі причальні глибини, що не дозволяє обробляти великотоннажні судна
- З огляду на це, потенціал сектору морських і річкових портів пов'язаний із розбудовою залізничних припортових станцій, будівництвом глибоководних причалів і розвитком високопродуктивних спеціалізованих терміналів

Сектор: судноплавство

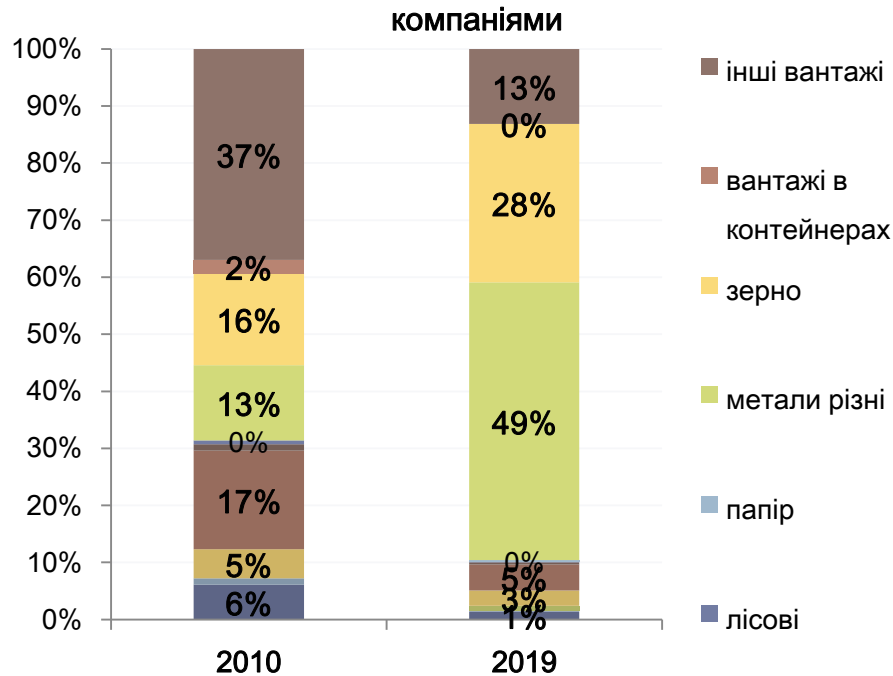
Протягом 2010-2019 рр. виручка і кількість працюючих в секторі судноплавства України зменшилися вдвічі

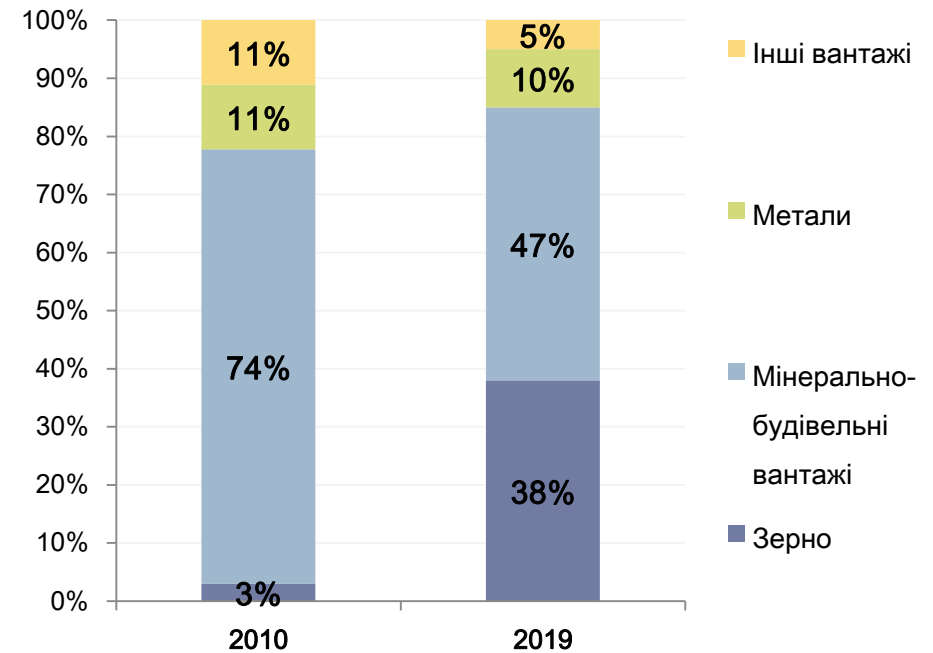
- Протягом 2010-2019 рр. перевезення вантажів морськими судноплавними компаніями України зменшилися вдвічі (з 4,1 до 2,1 млн. тонн/рік), а їх **питома вага у перевезенні українських вантажів** скоротилася з **4% до 1%**
- Обсяги перевезення вантажів річковим транспортом України за цей час збільшилися в 1,5 рази (з 5,9 до 8,9 млн. тонн/рік), і практично весь цей приріст забезпечили зернотрейдери, які перевозять власне зерно (Нібулон, Гермес). Питома вага українських річкових судноплавних компаній в перевезенні вантажів, що перевалюються в річкових портах, скоротилася з 89% до 68%

Товарна структура морських і річкових перевезень українськими судноплавними компаніями змінилася на користь зерна і металів

Товарна структура морських вантажних перевезень українськими судноплавними компаніями

Товарна структура перевезення вантажів річковим транспортом

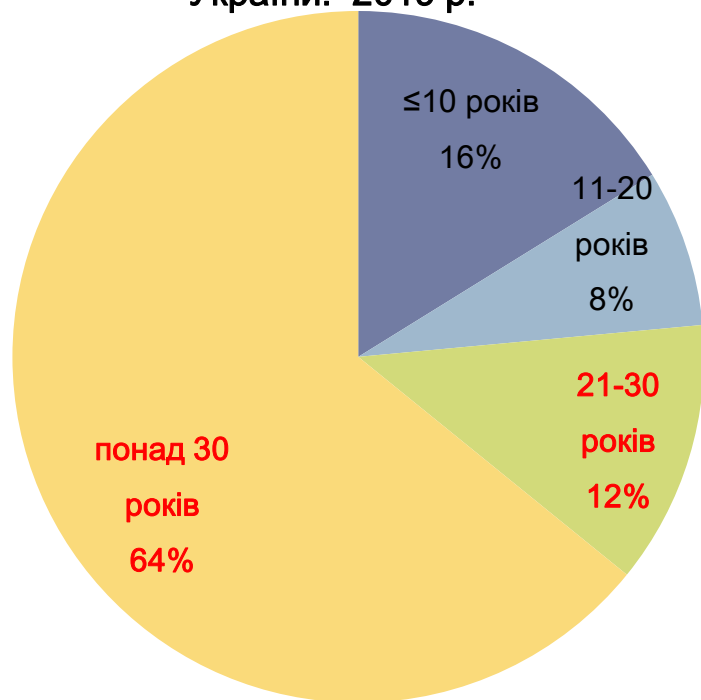

- В сегменті морських перевезень збільшилася питома вага зерна (з 16% до 28%) і металів (з 13% до 49%), за рахунок зменшення частки будматеріалів, нафти і нафтопродуктів та рудної сировини
- В сегменті річкових перевезень зростає питома вага зерна (з 3% до 38%), за рахунок зменшення частки мінерально-будівельних вантажів (з 74% до 47%)

Головна причина зменшення обсягів перевезень вантажів українськими судноплавними компаніями – дефіцит флоту

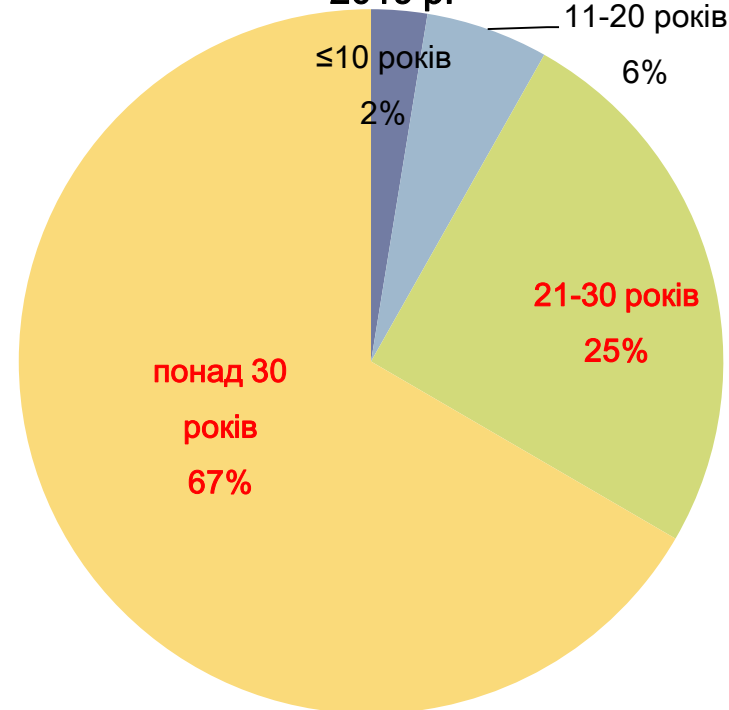
Вікова структура морського флоту

України: 2019 р.

Вікова структура річкового флоту України:

2019 р.

- Дедвейт вантажного флоту українських судноплавних компаній протягом 2010-2019 рр. зменшився з 904 тис. тонн в 2010 р. до 356 тис. тонн в 2019 р.
- Середній вік українського вантажного флоту станом на 2019 рік складає 35 років

Потенціал розвитку українського судноплавства

Потенціал розвитку українських судноплавних компаній пов'язаний із **вантажною базою, яку генерує українська економіка**, і яка зараз в основному перевозиться іноземними компаніями.

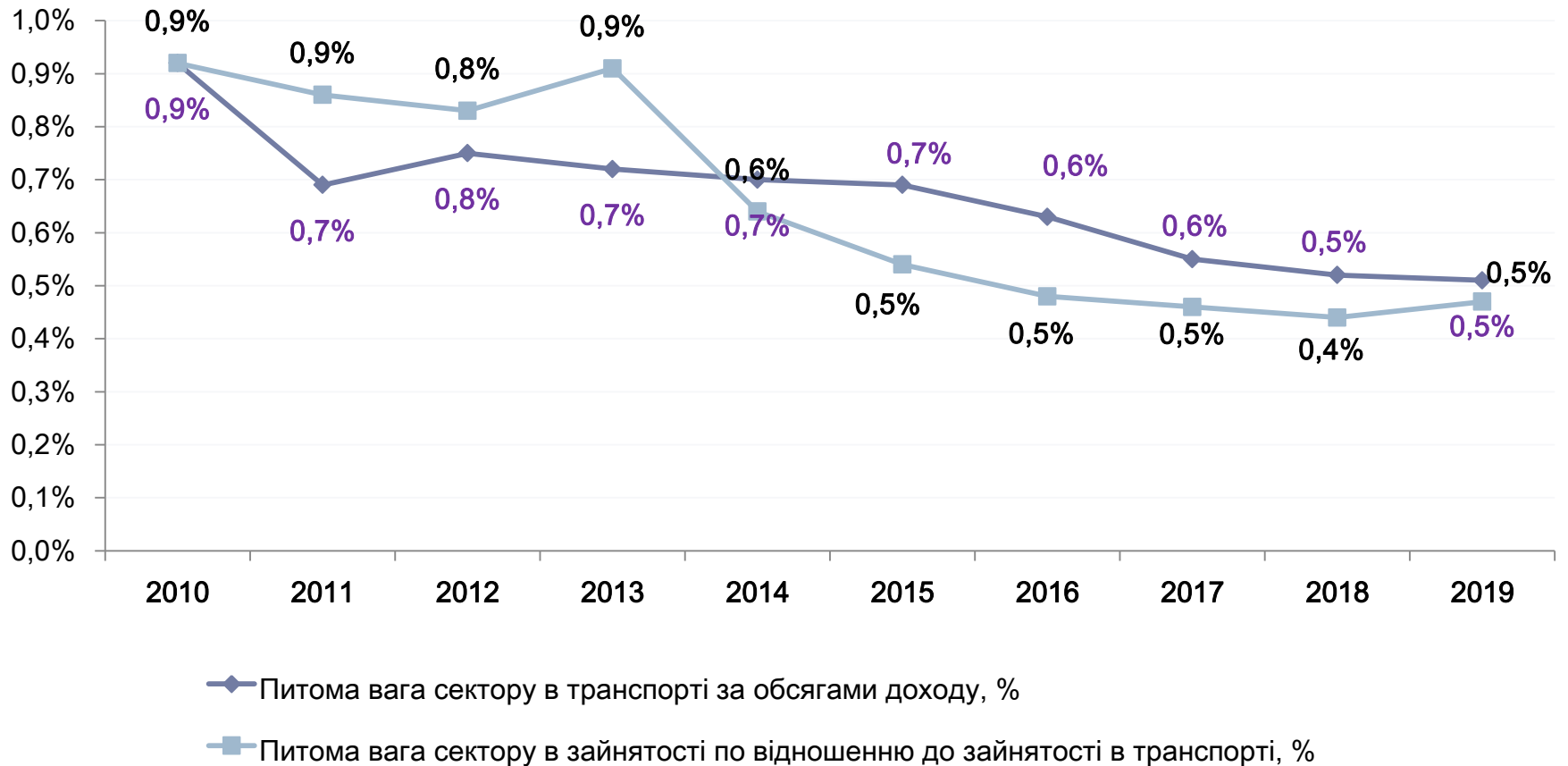
Реалізація цього потенціалу потребує **оновлення вітчизняного флоту**.

Для цього необхідно: (а) підвищення вимог до технічного стану суден, (б) спрощення доступу судноплавних компаній до фінансово-кредитних ресурсів (пільгові ставки, подовжені строки кредитування) і (в) надання пільг для вітчизняних судовласників в частині зменшення розмірів сплати портових зборів.

Зазначені заходи дозволять українським компаніям **модернізувати флот**, сформувати **портфель замовлень** для українських **суднобудівних** компаній і **відновити** свої позиції на ринку перевезень.

Значення сектору судноплавства в економіці України протягом 2010-2019 рр. знизилося

Значимість судноплавства в транспортній галузі України, %

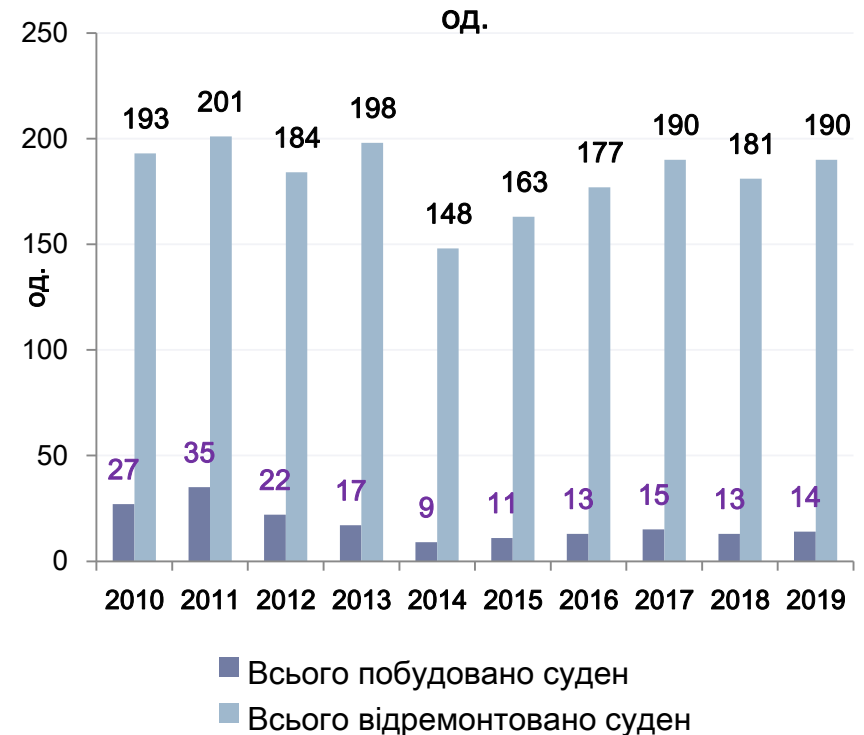
Сектор: суднобудування і судноремонт

Протягом 2010-2019 рр. в секторі суднобудування і судноремонту України виручка зменшилася вдвічі, кількість працюючих – втричі

Динаміка доходів і зайнятості сектору суднобудування і судноремонту

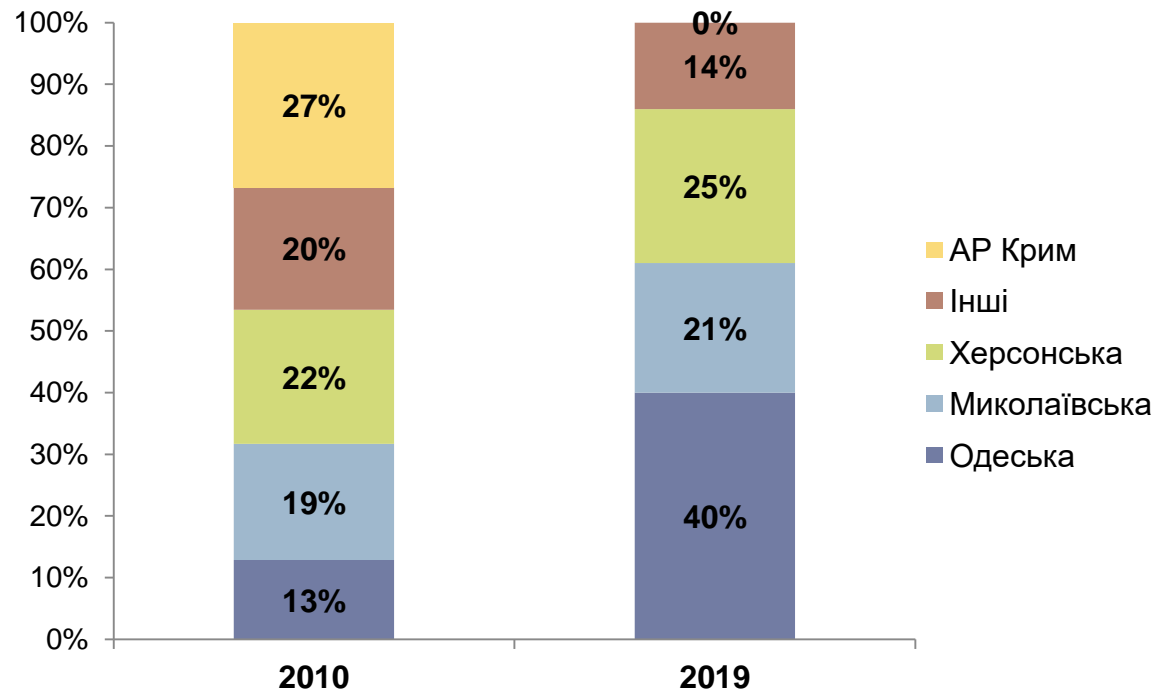
Динаміка будівництва та ремонту суден, од.

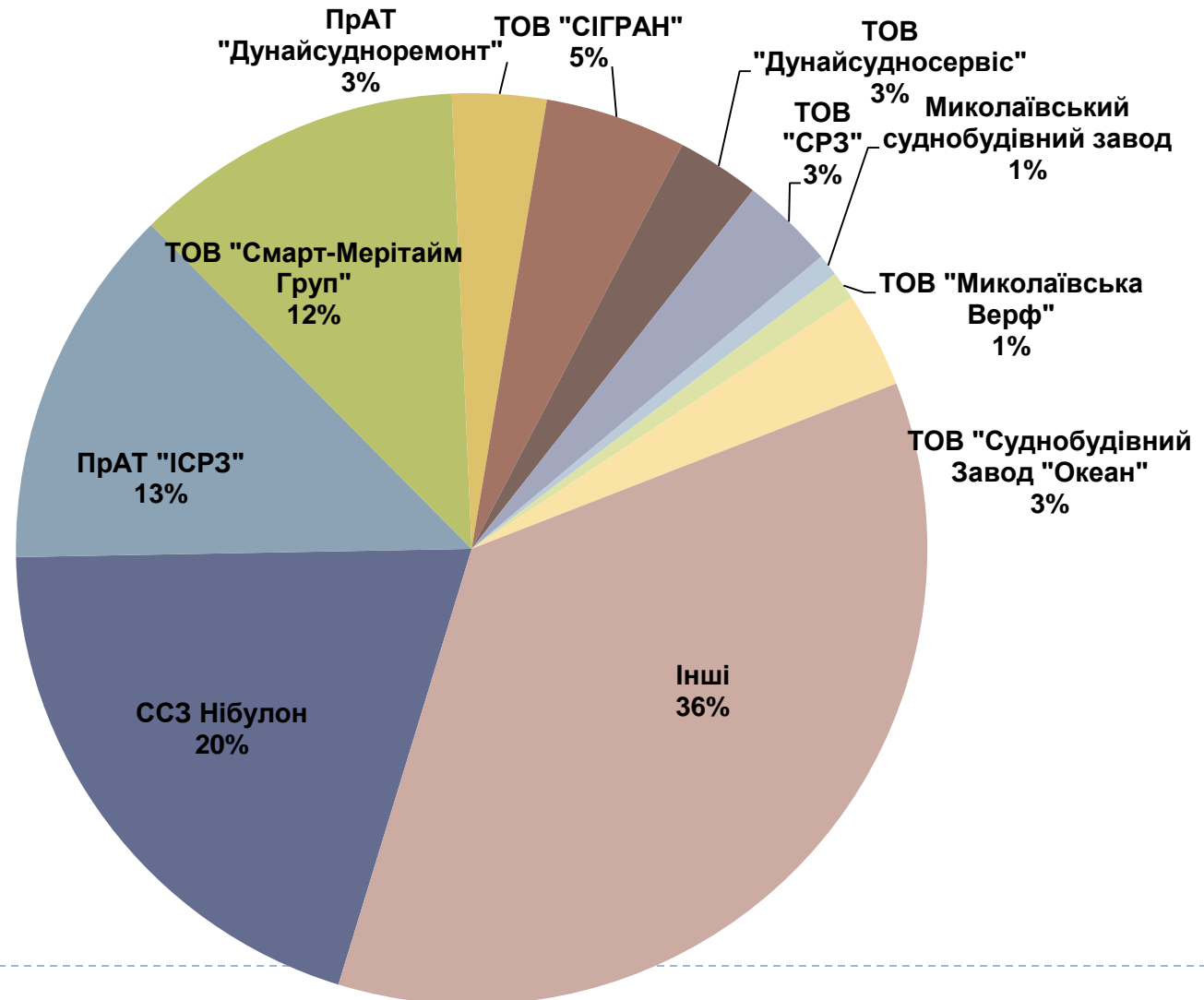
- В 2014 році відбулося різке скорочення доходів сектору, спричинене анексією Криму і гібридною агресією Росії.
- Протягом останніх років спостерігається поступове зростання виручки, однак активне будівництво цивільних суден здійснюється на 6-7 судноверфях
- Теперішній рівень завантаження суднобудівних потужностей складає 30-35%
- Сектор суднобудування в Україні протягом останніх 10-років трансформувалася у сторону технологічного спрощення, а саме – зросла питома вага вантажних барж і буксирів

Після втрати Криму регіональна структура сектору суднобудування і судноремонту змінилася на користь Одеської, Херсонської та Миколаївської областей

Регіональна структура обсягів суднобудування і судноремонту

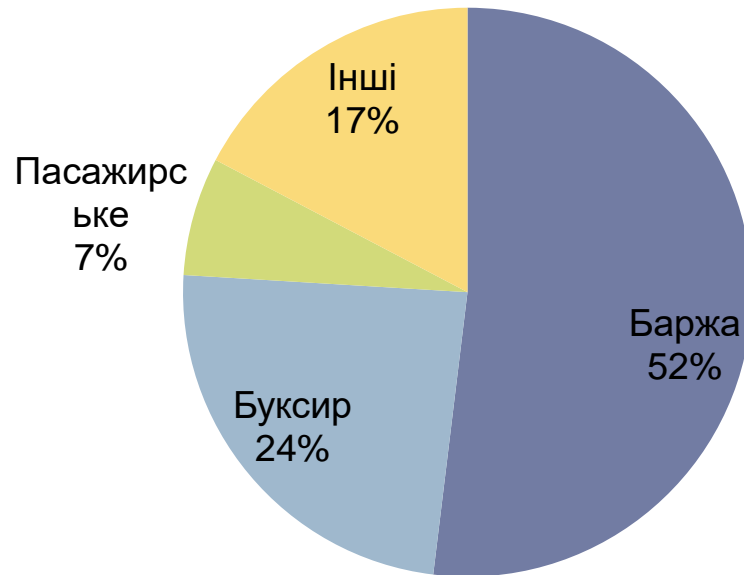

Основні компанії сектору цивільного суднобудування і судноремонту в Україні в 2019 р.

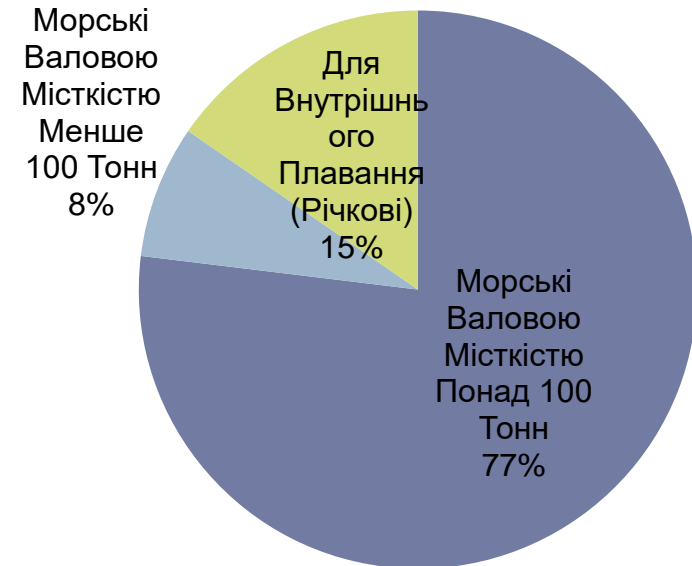

В 2010-2019 рр. основними замовниками нових суден в Україні були зернотрейдери та перевізники зерна

Структура замовлень нових суден в 2010-2019рр.

Клас замовлень нових суден

Основні замовники суден в Україні в 2010-2019 рр.:

ТОВ СП "Нібулон" – 50 од.;

ТОВ "Лоток" – 11 од.;

ТОВ "Сервіс Транс Балк" – 8 од.;

ТОВ "Сапсан Трансшип" – 3 од.;

ТОВ "АП МАРІН" - 2 од.;

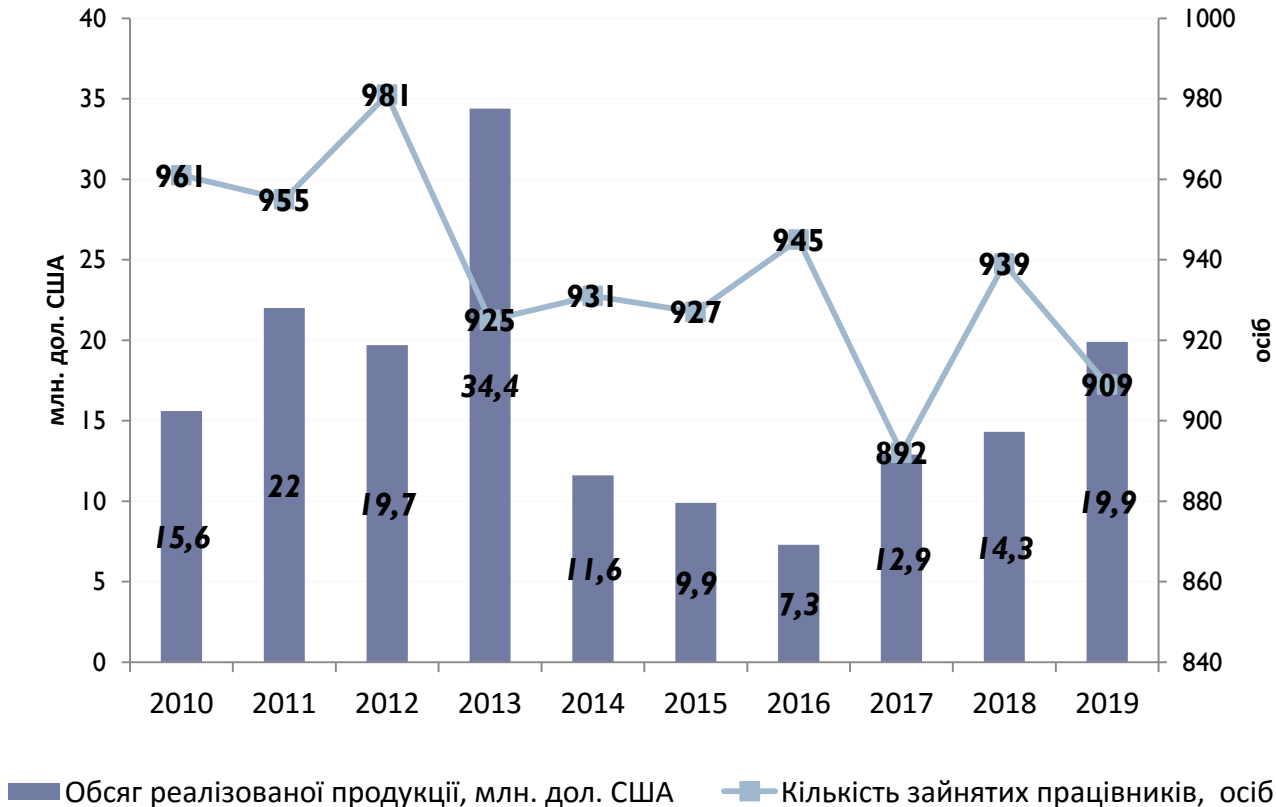
ТОВ "Грейн-Трансшипмент" – 2 од..

Сектор: проектування суден

Сектор проектування суден протягом останніх років відновився після різкого падіння в 2014-2016 рр.

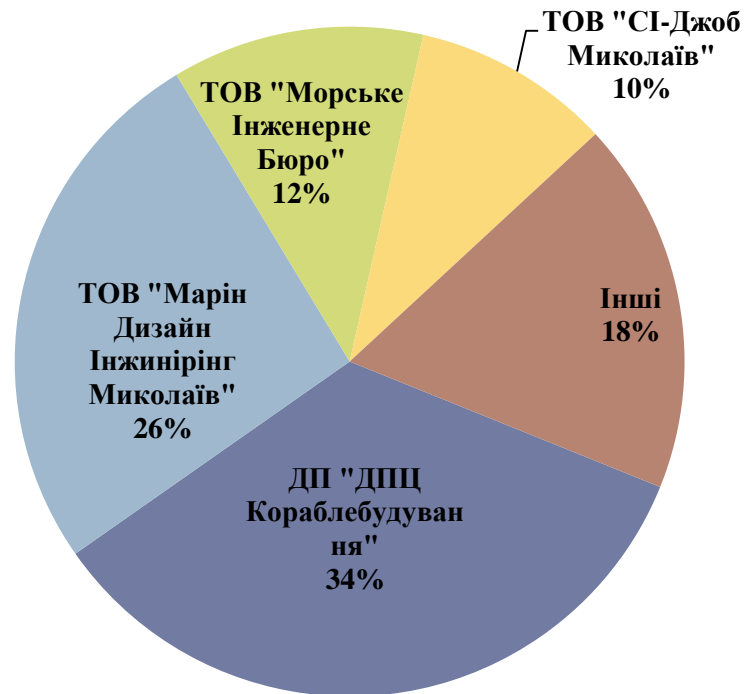
Динаміка доходів і зайнятості в секторі проектування суден

- Різке падіння виручки в 2014р. викликане зменшенням замовлень з боку українських суднобудівних заводів, зокрема, через втрату кримських заводів
- Зменшення виручки в секторі в 2014-2016 рр. частково компенсовано в 2017-2019рр. за рахунок експортних замовлень
- Типова українська інжинірингова компанія на ринку проектування суден має 70-200 осіб працівників, і річну виручку 2-5 млн. дол. США

В сегменті проектування суден в Україні домінує чотири компанії, із сукупною часткою близько 80%

Основні компанії сектору проектування суден в Україні в 2019 р.

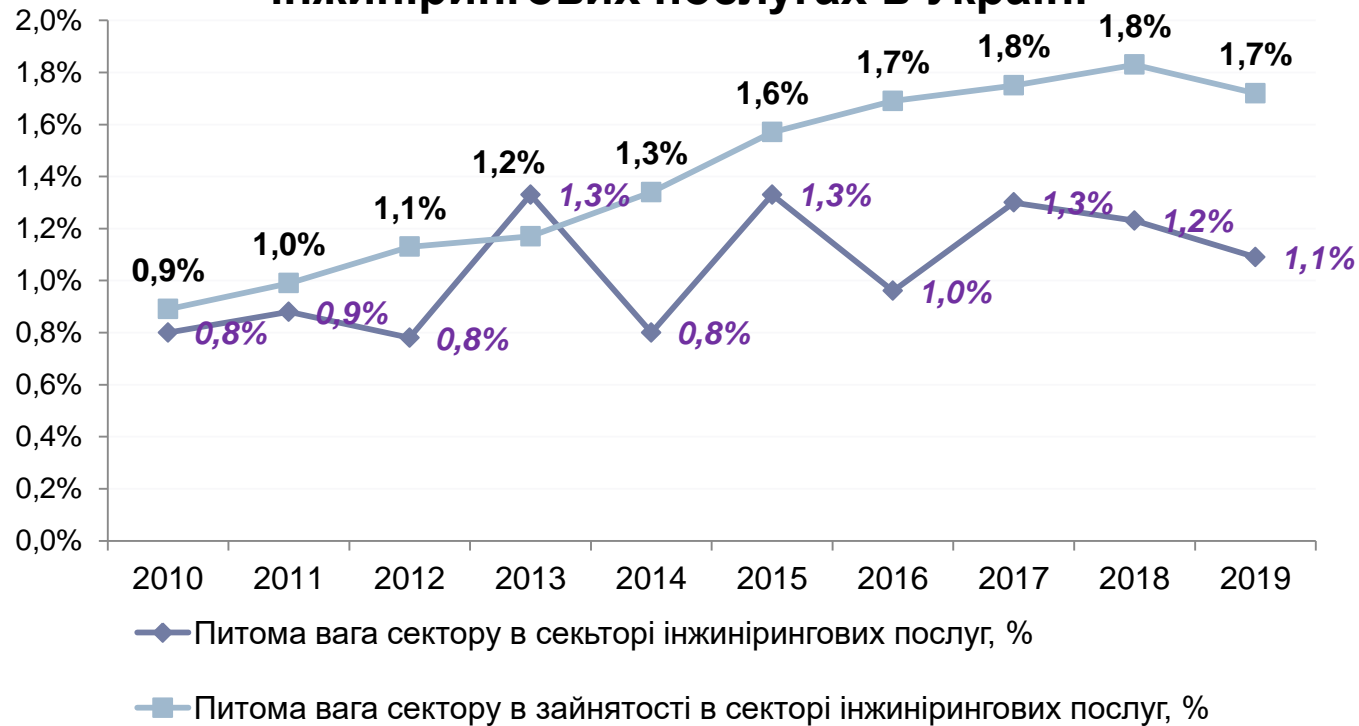

Основна частина послуг із проектування суден в Україні припадає на компанії Миколаївської області. Тут зосереджена найбільша кількість підприємств (8 із 16), на яких задіяні 683 працівників (75% всіх працюючих в секторі) і які в 2019 році згенерували 16,4 млн. дол. США виручки (82% всієї виручки сегменту)

Сектор проектування суден залишається малозначимим для економіки України

Частка сектору проектування суден в інжинірингових послугах в Україні

Протягом 2010-2019 рр. сегмент проектування суден мав низькі показники питомої ваги у обсягах виробництва і кількості працюючих у сегменті інжинірингу

Передумови для формування секторальних кластерів та міжсекторального морського кластеру

Кластер – це добровільне галузеве-територіальне об'єднання взаємопов'язаних організацій (а саме – виробників продукції; постачальників комплектуючих і послуг; освітніх і науково-дослідних установ; банків, інвестиційних і венчурних фондів; об'єктів інфраструктури, тощо) з метою підвищення конкурентних переваг та експлуатації вигоди спільної ринкової діяльності.

Потенціал щодо створення морського галузевого кластеру/кластерів розраховується за формулою «Потенціалу кластеризації»:

$$LQ = (Emp_{ig} / Emp_g) / (Emp_i / Emp),$$

де

LQ – коефіцієнт кластерного потенціалу

Emp_{ig} – кількість зайнятих в g -досліджуваному сегменті морської галузі в i -області

Emp_g – кількість зайнятих в g - досліджуваному сегменті морської галузі в Україні

Emp_i – кількість зайнятих в i -області

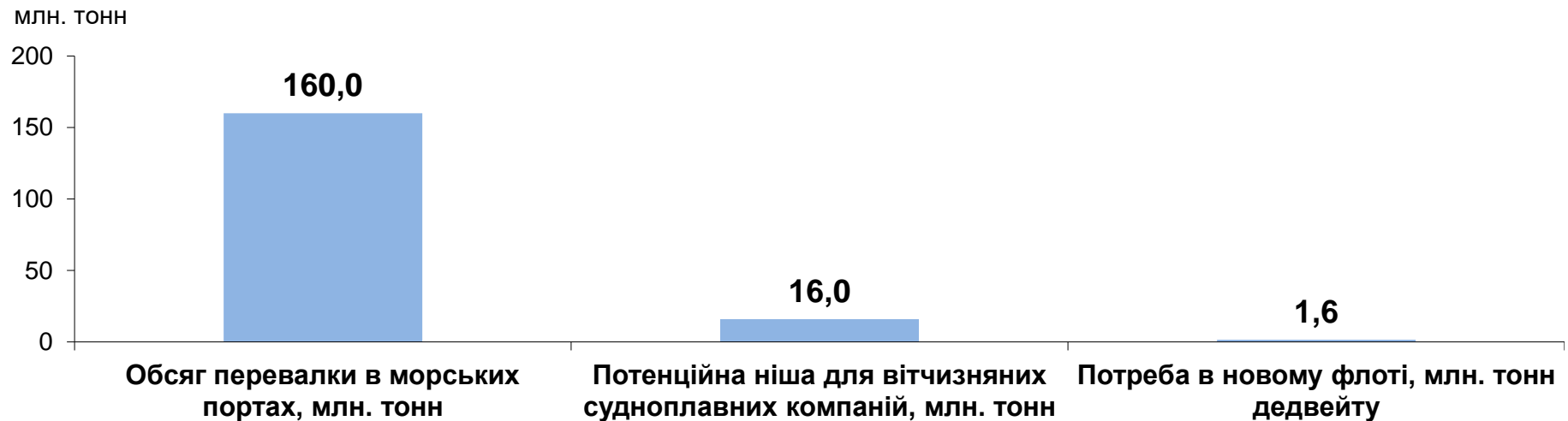
Emp – кількість зайнятих в Україні

Потенціал кластеризації в досліджуваних секторах:

Суднобудування та судноремонт	Судноплавство	Проектування суден	Морські і річкові порти	Міжсекторальний морський кластер
- Одеська область (LQ=6,0) - Миколаївська область (LQ=11,5) - Херсонська область (LQ=17,4)	- Одеська область (LQ=10,8) - Херсонська область (LQ=3,8)	- Миколаївська область (LQ=34,4) - Одеська область (LQ=3,7).	- Одеська область (LQ=10,7) - Миколаївська область (LQ=4,8) - Донецька область (LQ=2,1)	- Одеська область (LQ=9,9) - Миколаївська область (LQ=6,0)

Драйвером формування морського кластеру в Україні доцільно розглядати розвиток перевезень українських вантажів вітчизняними судноплавними компаніями

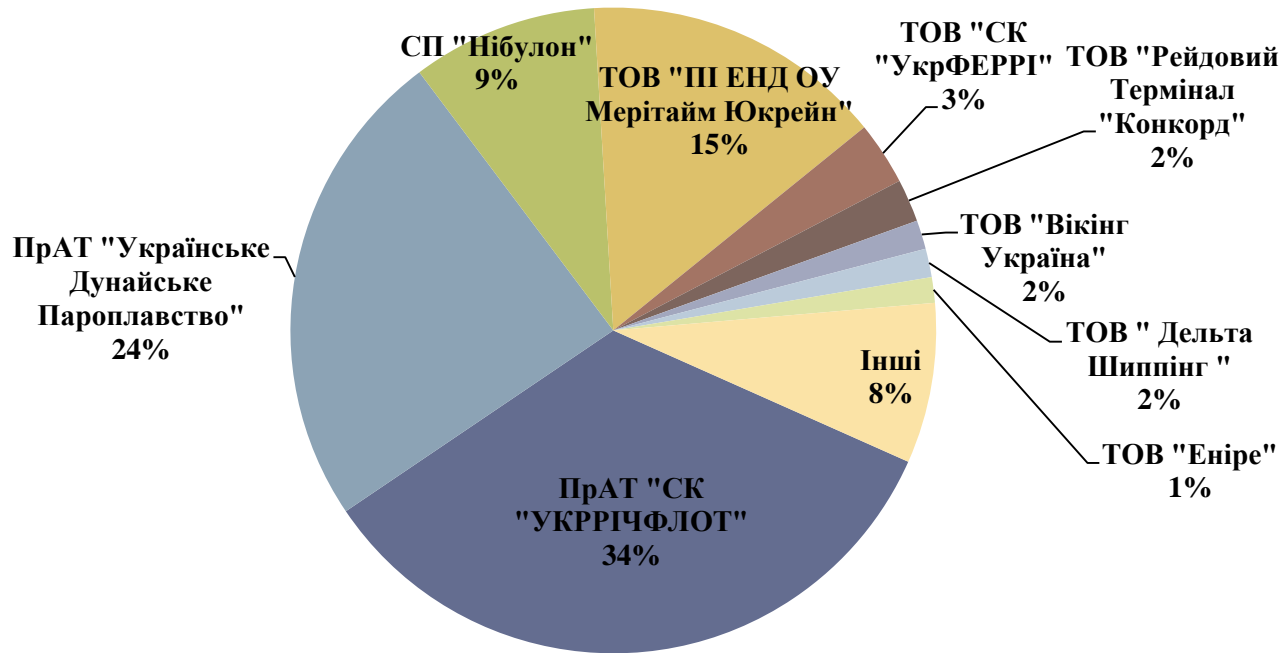
- На сьогодні з 160 млн. тонн обсягів перевалки вантажів в українських морських портах лише 2 млн. тонн (або 1%) перевозять українські судноплавні компанії
- Для збільшення обсягів перевезень принаймні до 10% (16 млн. тонн) необхідне будівництво нового флоту загальним дедвейтом ~1,6 млн. тонн (до 300 суден різних типів)

- Важливо, щоб новий флот будувався в Україні. Для цього судновласники повинні отримати певні преференції/пільги. Розміщення замовлень на будівництво нових суден в Україні запустить весь ланцюг морського кластеру:

Вантажна база ↔ Українське судноплавство → Проектування і Будівництво суден

Важлива присутність у морському кластері судноплавних компаній, як потенційних замовників будівництва і проектування суден. На сьогодні найбільші вітчизняні судноплавні компанії:

Українське судноплавство інтегруватиме всіх учасників морського кластеру:

Вантажна база ↔ Українське судноплавство ↔ Проектування і Суднобудування

ДП «Укрпромзовнішекспертиза»

м. Київ, вул. Січових Стрільців, 60

(044) 484-64-83

www.expert.kiev.ua

pserg@expert.kiev.ua